

de aandacht van de Europeanen zich aanvankelijk op het buitenissige en vervreemdende van India richtte. Daarna probeerden zij dieper inzicht te krijgen in hetgeen zich in India afspeelde, maar was men tegelijk nogal negatief over het heidendom daar. Desondanks komt het hier en daar tot zeer scherpe waarnemingen. Zo schrijft Van Linschoten, die aan het einde van de 16de eeuw in India verbleef, dat de hindoes, die hij overigens aanduidt met het woord *bramenes*, ten diepste in één god geloven. VOC-dominee Abraham Rogerius blinkt uit door de objectiviteit van zijn waarnemingen. De Nobili is bekend om de totale aanpassing van zijn kleding en levensstijl aan die van de brahmanen van die tijd. Hij had succes, maar in het Vaticaan waren velen er niet gelukkig mee. Dubois is de eerste die in zijn beschrijvingen veel aandacht schenkt aan de mensen die tot de laagste kasten behoren. Keer op keer wordt duidelijk dat naarmate het contact langer duurt, de waardering voor het hindoeïsme toeneemt. Dat geldt ook voor mensen die zich zeer antithetisch opstellen. Een voorbeeld is John Muir die aan het einde van zijn leven toch op zoek gaat naar hindoeïstische teksten met levenswijsheid die ook christenen zouden kunnen aanspreken. Schouten heeft een interessant boek geschreven dat goed zou kunnen dienen als een soort inleiding op de dialoog tussen hindoes en christenen. Natuurlijk heb ik ook enige kritiek. Allereerst schrijft hij niets over de ontmoeting van christenen met hindoes en anderen aan het hof van de Mogoels toen Jahangir keizer was en Jérôme Xaverius daar enige tijd verbleef. Dat had ongetwijfeld een heel interessant hoofdstuk kunnen worden. Het tweede is de literatuurlijst. Die is gekoppeld aan de hoofdstukken. Dat maakt het voor de lezer erg lastig om snel te vinden welke bronnen er precies gebruikt zijn. Gelukkig heeft de auteur dit niet gedaan met de woordenlijst. Niettemin is het een mooi en waardevol boek geworden. Ik kan iedereen die zich bezighoudt met India en de Indiase religies en theologie aanbevelen het te lezen.

Freek L. Bakker, Universiteit Utrecht

Biblical Studies

Arnold Huijgen, *Lezen en laten lezen: Gelovig omgaan met de Bijbel* (Utrecht: KokBoekencentrum, 2019), ISBN 9789023958697; 240 pp., €19,99.

Het motto van dit boek is een dichtregel van Vasalis: 'En wie het niet ervoer, die weet het niet.' Dit motto illustreert Huijgens opvatting dat de gelovige

omgang met de Bijbel geen activiteit is van een lezer met zijn of haar eigen vooronderstellingen. Veeleer draait het om het zich laten lezen door de God die doorheen de Bijbel spreekt. In hoofdstuk één problematiseert Huijgen het feit dat in veel hedendaagse discussies de Bijbel sterk rationalistisch wordt benaderd: als een bron op afstand, die met het leven van zijn lezers in verband moet worden gebracht. Als alternatief stelt Huijgen voor om de Schriften ‘midden in het leven’ (19) te lezen. Hoofdstuk twee werkt dit uit door over lezen te spreken als luisteren. Gelovig omgaan met de Bijbel bestaat uit ‘luisterend (...) lezen, als mensen onderweg, in eschatologisch licht (...) en christocentrisch’ (64). Het derde hoofdstuk neemt Luthers drie regels gebed, meditatie en aanvechting als uitgangspunt. In lijn met deze regels pleit Huijgen voor een ‘vereniging van het hart’ (98-104) en een gerichtheid op de concreetheid van het leven. Hoofdstuk vier legt de achtergronden van het moderne rationalisme, waartegen Huijgen zich keert, bloot. Geïnspireerd door de filosoof Gerard Visser pleit Huijgen voor een herwaardering van de ziel als ‘affectieve en receptieve resonantieruimte’ (134) die aangesproken dient te worden in de omgang met de Schrift. Het vijfde hoofdstuk bespreekt enkele vragen die de eerdere hoofdstukken zouden kunnen oproepen. Hoofdstuk zes biedt enkele praktijkvoorbeelden: Bonhoeffers lezing van de Psalmen, Noordmans’ uitleg van Samuël en Huijgens eigen lezing van 1 Petrus 3:1-17. Het zevende hoofdstuk is een slotakkoord. Huijgens pleidooi voor een lezing van de Bijbel waarbij de lezer zich laat aanspreken, is overtuigend. Het vernieuwende zit niet in zijn kritiek op de historisch-kritische methode (dergelijke kritiek is tegenwoordig in de Bijbelwetenschap wijdverbreid), maar in de manier waarop Huijgen deze in verbinding brengt met het werk van eerdere theologen en filosofen. Tegelijkertijd roept Huijgens boek vragen op. Onvoldoende duidelijk blijft hoe Huijgen de rol van de Bijbelwetenschap in de omgang met de Bijbel ziet. Huijgen betoogt dat de rationalistische Bijbelwetenschap kennis aanreikt over de historische achtergrond van de Bijbel, maar daarmee nog geen inzicht biedt in waar het in de Bijbel echt om te doen is. Betekent dit dat Huijgen de Bijbelwetenschap als legitieme, maar beperkte, leeswijze gedooft, of ziet hij haar als een noodzakelijk onderdeel van de lezing van de Schriften? Een nadere doordenking van de verhouding tussen rationalisering en onbevangenheid in de omgang met de Schrift lijkt mij hier wenselijk. Een tweede punt dat nadere uitwerking verdient, is de vraag naar de verhouding tussen individu en gemeenschap. Huijgens nadruk op de ziel als ontvanger van de stem Gods geeft zijn betoog een individualistische kleur. Dit roept de vraag op hoe Huijgen gesprekken over de Bijbel tussen individuen of leden van verschillende geloofsgemeenschappen voor zich

ziet. Een rooms-katholiek zal bepaalde Bijbelpassages immers anders lezen van een protestant, om maar te zwijgen over de verschillen tussen Joodse en christelijke lezingen van de Hebreeuwse Bijbel. Hoe duidt Huijgen deze verschillen, wanneer de uiteindelijke betekenis van de Bijbel gelegen is in de aanspraak op de individuele ziel? *Lezen en laten lezen* is een erudiet en stimulerend boek, zowel door de heldere manier waarop Huijgen zijn standpunt verwoordt als door de verdere doordenking die bepaalde aspecten van zijn visie vragen.

Bärry Hartog, Protestantse Theologische Universiteit

Dominik Markl (ed.), *The Decalogue and its Cultural Influence*, Hebrew Bible Monographs 58 (Sheffield: Sheffield Phoenix Press, 2017), ISBN 9781910928301 (paperback); xxii + 383 pp., £13.56.

Whether one construes the Decalogue as a moral compass that can be appropriated to the present day, or contests the Ten Commandments as a moralistic straitjacket that bereaves humans of their responsibilities, the Ten Words remain an important text to linger on. The present multi-author volume is a reprint in paperback of the original 2013 hardback edition. This implies that the book is now affordable for the average reader. After a twofold introduction – one by John Barton locating the volume in the continuum between history of exegesis and reception history and one by the editor introducing the various essays – the volume consists of four sections with in sum 21 contributions. Section 1: Antiquity. Dominik Markl, ‘The Ten Words Revealed and Revised: The Origins of Law and Legal Hermeneutics in the Pentateuch’ (13-27), sets the scene by referring to the inner-biblical dynamics of the commandments. Innocent Himbaza: ‘The Reception History of the Decalogue through Early Translations: The Case of the Septuagint, Peshitta and Targums’ (28-40), presents the varieties of the text and the numbering of the Decalogue in the Ancient Versions a reflecting an early form of interpretation. J. Cornelis de Vos: ‘The Decalogue in Pseudo-Phocylides and Syriac Menander: “Unwritten Laws” or Decalogue Reception?’ (41-56), argues that although both texts do not ‘quote’ the Ten Commandments, they offer an interpretation of their contents. Hermut Löhr: ‘The Decalogue in the New Testament Apocrypha: A Preliminary Overview and Some Examples’ (57-71), points at the remarkable fact that with a few exceptions the Ten Words do not play a role in these early Christian documents. Section 2: Middle Ages.